

Vergaderjaar 1993–1994

23 559

Goedkeuring van de op, respectievelijk, 1 februari en 8 maart 1993 te Brussel tot stand gekomen Europa-overeenkomsten waarbij een associatie tot stand wordt gebracht tussen de Europese Gemeenschappen en hun Lid-Staten, enerzijds, en, respectievelijk, Roemenië en de Republiek Bulgarije, anderzijds, met bijlagen en Protocollen

Nr. 3

MEMORIE VAN TOELICHTING

I ALGEMENE INLEIDING

De tekst van het voorstel van wet en van de memorie van toelichting zoals voorgelegd aan de Raad van State is ter inzage gelegd bij de afdeling Parlementaire Documentatie.

Op 1 februari 1993 respectievelijk 8 maart 1993 sloten de Europese Economische Gemeenschap, de EGKS, Euratom en hun lid-staten associatie-verdragen met respectievelijk Roemenië en Bulgarije (de zogenaamde Europa-akkoorden)¹. Vergelijkbare verdragen zijn eerder op 16 december 1991 te Brussel gesloten met Polen, Hongarije en het voormalige Tsjecho-Slowakije (Trb. 1992, 184, 185 en 186; kamerstukken II, 1992/93, 22 707). Het betreft verdragen die voor onbepaalde tijd zijn gesloten. Vooruitlopend op de inwerkingtreding ervan, zijn tijdelijk communautaire voorzieningen getroffen (de zogenaamde interim-akkoorden) die het mogelijk maken een begin te maken met de onderlinge afbraak van handelsbelemmeringen.

De Europa-akkoorden zijn voor het communautaire gedeelte associatie-akkoorden in de zin van artikel 238 van het EEG-verdrag. Ingevolge dit artikel zal het Europees Parlement met de onderhavige Europa-akkoorden dienen in te stemmen. De materie, die door de verdragen wordt bestreken, is evenwel breder dan de bevoegdheden van de Gemeenschap (onder meer politieke dialoog en cultuur), reden waarom ook de lid-staten partij dienen te worden.

Vanuit de noodzaak dat de Gemeenschap zijn solidariteit liet blijken met de democratische krachten in Midden- en Oost-Europa en tegelijkertijd haar strategische belangen in dat deel van Europa trachtte veilig te stellen, presenteerde de Europese Commissie in april 1990 het denkbeeld om als vervolg op de reguliere handels- en samenwerkings-overeenkomsten met de Midden- en Oosteuropese landen een netwerk van associatiebetrekkingen aan te gaan op basis van artikel 238 van het EEG-Verdrag.

Met de formule van de zogenaamde Europa-akkoorden had de Gemeenschap de volgende doelstellingen voor ogen:

– het scheppen van een klimaat van vertrouwen en stabiliteit om zo een bijdrage te leveren aan de politieke en economische hervormingen in deze landen;

¹ Ter inzage gelegd bij de afdeling Parlementaire Documentatie.

- het verstrekken van de grondslag van de nieuwe Europese architectuur: de Midden- en Oosteuropese landen kunnen door middel van de associatieband deel krijgen aan het brede Europese integratieproces dat bijvoorbeeld in ander verband gestalte krijgt in de vorming van de Europese Economische Ruimte en brengt deze landen terug in de hoofdbedding van de Europese politiek;
- het scheppen van een kader voor een geïnstitutionaliseerde politieke dialoog;
- het bevorderen van een goed handels- en investeringsklimaat op basis van een open markteconomie met binnen een periode van tien jaar een vrij verkeer van goederen;
- het verlenen van assistentie bij de overgang naar een markteconomie;
- het scheppen van een raamwerk voor financiële samenwerking.

De Commissie ging er daarbij van uit dat deze speciaal op de Midden- en Oosteuropese landen toegesneden associatieband op zichzelf stond en zou moeten worden onderscheiden van de mogelijkheid voor die landen toetreding tot de Gemeenschap te verzoeken op basis van artikel 237 van het EEG-Verdrag. Het Europa-akkoord zou toetreding derhalve niet in de weg behoeven te staan.

De twee onderhavige verdragen kennen dezelfde structuur en vertonen inhoudelijk onderling geen fundamentele verschillen. Het is om deze reden dat er voor gekozen is de twee verdragen gezamenlijk in te dienen. De verschillen die er zijn hangen voornamelijk samen met de verschillen in bereidheid de toegang tot de markt sneller of minder snel te verbeteren (vrij verkeer van goederen, vestiging, diensten) en onderling afwijkende prioriteiten onder de Titel economische samenwerking. Relevante onderlinge verschillen zullen in de toelichting worden aangegeven. Bij de artikelsgewijze toelichting is uitgegaan van de tekst van het verdrag met Roemenië.

Beide verdragen kennen dezelfde doelstellingen en opzet als de Europa-akkoorden die eerder met Polen, Hongarije en Tsjecho-Slowakije gesloten zijn. Bij de artikelsgewijze behandeling is het accent gelegd op de onderdelen uit de onderhavige verdragen die afwijken van de eerdere Europa-akkoorden.

Met het sluiten van Europa-akkoorden met Roemenië en Bulgarije is een nieuwe stap gezet in de betrekkingen van de Gemeenschap en de Twaalf met deze regio. Beide landen zijn de weg van politieke en economische hervorming opgegaan en weten zich daar in sterke mate gesteund door de Gemeenschap en haar lid-staten. Met deze associatie is een belangrijke periode van nauwere betrokkenheid van Roemenië en Bulgarije bij de Europese integratie ingeluid.

Dat deze verdragen in de tijd gezien niet parallel met de Visegrad-landen onderhandeld konden worden, is terug te voeren op het feit dat het politieke en economische hervormingsproces in Roemenië en Bulgarije later op gang is gekomen en een moeizamer verloop kende dan in de Visegrad-landen. Dat is dan ook de reden dat in Gemeenschapskader destijds besloten werd deze landen vooralsnog niet in aanmerking te laten komen voor een associatieregeling. Wel sloot de Gemeenschap op respectievelijk 8 mei 1990 (Bulgarije) en 22 oktober 1990 (Roemenië) met betrokken landen een handels- en samenwerkingsverdrag (Bulgarije: PbEG 1990 L 291, Roemenië: PbEG 1991 L 79). De binnenlandse politieke situatie in Roemenië heeft de totstandkoming van het Europa-akkoord met de Gemeenschap vertraagd. Dit akkoord kon reeds aan het eind van de eerste onderhandelingsronde (7/8 juni 1990) worden geparafeerd, doch de ondertekening werd door de verdragsluitende partijen aan EG-zijde

aangehouden uit protest tegen de rol die de Roemeense regering speelde bij het neerslaan van studentendemonstraties door mijnwerkers in juni 1990. Op 17 september 1990 gaf de Raad ten slotte het groene licht voor de ondertekening, die uiteindelijk op 22 oktober van dat jaar plaatsvond.

De sterk groeiende aandacht voor Centraal- en Oost-Europa impliceerde een sterk toenemende werkdruk bij Commissie en lid-staten. Praktische overwegingen zijn dan ook mede bepalend geweest voor het moment waarop de onderhandelingen met Roemenië en Bulgarije een aanvang konden nemen. In 1991 heeft de Gemeenschap prioriteit gegeven aan een snelle afronding van de besprekingen met de Visegrad-landen. De verwachting daarbij was dat bij de totstandkoming van deze akkoorden reeds het nodige baanbrekende werk verricht zou worden waardoor de onderhandelingen met Roemenië en Bulgarije betrekkelijk snel zouden kunnen verlopen. Wel heeft de Raad nog tijdens de lopende onderhandelingen met de Visegrad-landen de Commissie achtereenvolgens in oktober en december 1991 uitgenodigd tot het opstellen van ontwerp-onderhandelingsmandaten voor Europa-akkoorden met respectievelijk Bulgarije en Roemenië. Ten aanzien van Roemenië speelde daarbij tevens de overweging een rol, dat inmiddels verkiezingen waren gehouden, die door internationale waarnemers als «eerlijk en vrij» waren gekenschetst, alsmede dat een terughoudende opstelling van de Gemeenschap niet zou bijdragen aan een noodzakelijke versnelling van het economisch en politiek transformatieproces. Op 11 mei 1992 stelde de Raad de mandaten voor onderhandelingen met beide landen vast. Diezelfde maand nog begonnen de onderhandelingen. Bij de totstandkoming van de onderhandelingsmandaten is de parallellie met de eerder gesloten Europa-akkoorden steeds uitgangspunt geweest. Wel is in tegenstelling tot de eerste drie Europa-akkoorden in het mandaat bepaald dat in deze Europa-akkoorden een clausule opgenomen diende te worden die, bij niet-nakoming van verplichtingen door één partij, passende maatregelen toelaat aan de andere partij. Onder passende maatregelen kan onder meer worden verstaan opschorting van het akkoord in geval van ernstige mensenrechtenschendingen. Na de deling van Tsjecho-Slowakije zijn met betrekking tot de Tsjechische Republiek en de Slowaakse Republiek separate Europa-akkoorden gesloten (getekend op 4 oktober 1993) waarin deze clausules eveneens zijn opgenomen. De Gemeenschap heeft hiermee haar in 1992 geïntroduceerde beleid voortgezet om in dergelijke verdragen met derde landen standaard dergelijke clausules op te nemen. Ook in de partnerschapsovereenkomsten, waarover wordt onderhandeld met de landen die zijn voortgekomen uit de voormalige Sovjet-Unie, zijn deze clausules voorzien. Voor een nadere uiteenzetting zij naar het gestelde onder II Artikelsgewijze toelichting, artikel 6, verwezen.

De onderhandelingen met Bulgarije en Roemenië hebben een betrekkelijk snel verloop gekend en konden eind vorig jaar worden afgesloten. Ofschoon de regering steeds nadrukkelijk de parallellie met de Visegrad-landen als beleidsdoelstelling hebben gehanteerd, moest uiteindelijk worden vastgesteld dat deze niet op alle onderdelen haalbaar is gebleken. Zo voorzien beide onderhavige Europa-akkoorden, anders dan bij de eerste drie Europa-akkoorden, in een meer specifieke vrijwaringsclausule voor EGKS-produkten en restrictievere bepalingen ten aanzien van landbouwprodukten. De regering zag zich genoodzaakt in laatste instantie akkoord te gaan met genoemde bepalingen.

In zijn algemeenheid kan gesteld worden, dat een restrictievere opstelling van de Gemeenschap tegenover beide landen in beginsel leidt tot een vermindering van de wederzijdse handelsmogelijkheden, hetgeen in de huidige situatie vooral ten koste gaat van de economische ontwikkeling van die landen. De restrictievere opstelling komt voornamelijk tot uiting in de beperktere landbouwconcessies. Vooral voor Bulgarije is het

landbouwaandeel in de export relatief hoog (gemiddeld ruim 25%), voor Roemenië ligt dit beduidend lager, nadat sedert 1990 de produktie in dit land zich vooral richt op de binnenlandse behoeftenvoorziening. Welke gevolgen de restrictievere markttoegang heeft voor de Nederlandse handelsbalans met beide landen valt moeilijk te zeggen.

II ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

Preambule

De preambule bevat zoals gebruikelijk een opsomming van intenties en grondslagen die tezamen de context vormen voor het sluiten van de akkoorden. De preambule van de onderhavige Europa-akkoorden wijkt hoegenaamd niet af van de drie Europa-akkoorden die in december 1991 gesloten zijn. Er wordt in het bijzonder benadrukt dat het verdrag de wens van beide partijen om hun banden te versterken weerspiegelt, en Bulgarije en Roemenië een kader zal bieden om met behulp van de Gemeenschap hun economie te ontwikkelen, de overgang naar de markteconomie te voltooien, het proces van democratische hervorming te versterken en aldus geleidelijk in de Gemeenschap geïntegreerd te worden.

Ten aanzien van het toetredingsperspectief, als verwoord in de laatste considerans van de preambule, brengt de regering het voornemen van de Europese Raad van Edingburgh in herinnering (kamerstukken II, 1992/93, 21 501-20, nr. 25). Tijdens de Europese Top van Kopenhagen van 21 en 22 juni jl. zijn dan ook nadere besluiten genomen over verdere intensivering van de betrekkingen met de geassocieerde landen in Midden- en Oost-Europa teneinde deze landen voor te bereiden op toetreding tot de Unie. De Europese Raad stemde er concreet in toe dat de geassocieerde landen in Midden- en Oost-Europa die dat wensten, lid zouden kunnen worden van de Europese Unie. Er is hier uiteraard sprake van een meerjarig proces. De toetreding zal eerst plaats kunnen vinden zodra een geassocieerd land in staat is om de verplichtingen van het lidmaatschap na te komen door te voldoen aan de vereiste economische en politieke voorwaarden.

Het lidmaatschap van de Unie vereist, aldus de Europese Raad, dat het kandidaat-land is gekomen tot stabiele instellingen die de democratie, de rechtsorde, de mensenrechten en het respect voor en de bescherming van minderheden garanderen; het bestaan van een functionerende markteconomie; alsook het vermogen om de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie het hoofd te bieden. Het lidmaatschap veronderstelt dat de kandidaten in staat zijn de verplichtingen van het lidmaatschap op zich te nemen, wat mede inhoudt dat zij de doelstellingen van een politieke, economische en monetaire Unie onderschrijven. Het vermogen van de Unie om nieuwe leden op te nemen, met handhaving van de dynamiek van de Europese integratie, is ook een belangrijke overweging in het algemeen belang van zowel de Unie als de kandidaat-landen. De Europese Raad zal de vorderingen van elk geassocieerd land bij het vervullen van de voorwaarden voor toetreding tot de Unie van nabij blijven volgen en passende conclusies trekken.

Teneinde inhoud te geven aan zijn beleidsvoornemens, die een geleidelijk toegroeien van deze landen naar het Unie-lidmaatschap beogen, besloot de Raad tot intensivering van de dialoog in multilaterale vorm, verbeterde markttoegang en het doeltreffender maken van de hulpverlening via PHARE. In het kader van de bevordering van de economische integratie en met mede het oogmerk concurrentievervalsing te voorkomen, onderstreepte de Europese Raad het belang van harmonisatie van wetgevingen (kamerstukken II 1992/93, 21 501-20, nr. 29). De

regering is verheugd over de resultaten die de Europese Raad in Kopenhagen heeft bereikt. De Europa-akkoorden, aangevuld met de tijdens de Top van Kopenhagen genomen besluiten, vormen, naar het oordeel van de regering, het meest geschikte instrument om de betrokken Midden- en Oost-Europese landen een inhoudsvolle band te geven met de Gemeenschap en hen tevens bij te staan in een evenwichtig toegroei naar een uiteindelijk Unie-lidmaatschap. Het is echter niet goed mogelijk om een concreet tijdpad voor een eventueel Unie-lidmaatschap aan te geven. Daarvoor is de politieke en economische situatie in deze landen nog te zeer in beweging. Concrete indicaties over termijnen zou partijen onnodig onder druk zetten en tot te hoog gespannen verwachtingen aanleiding kunnen geven.

Artikel 1

In artikel 1 wordt de associatie ingesteld en de doelstellingen ervan omschreven. De tekst van dit artikel is vergelijkbaar met dat in de Visegrad-akkoorden: de ontwikkeling van nauwe politieke samenwerking, uitbreiding van de economische betrekkingen, de versterking van financiële en technische bijstand, de bevordering van economische samenwerking alsmede het totstandbrengen van een kader voor geleidelijke integratie van beide landen in de Gemeenschap. In het akkoord met Bulgarije is – op verzoek van Bulgarije, dat een concretere verwijzing in dit artikel, in navolging van het Europa-akkoord met Hongarije (Trb. 1992, 189) wenselijk achtte – nogmaals uitdrukkelijk de vrijhandelsdoelstelling vermeld. Inhoudelijk werken beide akkoorden overigens op overeenkomstige wijze toe naar een vrijhandelszone over 10 jaar (artikel 7).

Titel I Politieke dialoog (artikel 2–5)

De artikelen 2 tot en met 5 voorzien in een politieke dialoog tussen partijen. De verdragsteksten zijn voor Bulgarije en Roemenië gelijk-luidend, afgezien van enige tekstuele nuances, aangebracht op verzoek van de betreffende verdragspartij. Ook ten opzichte van de eerder gesloten Europa-akkoorden met Polen, Hongarije en Tsjechoslowakije vertoont de tekst voor wat betreft de politieke dialoog geen significante verschillen. De ratio van een politieke dialoog is dezelfde: het grote belang de associatie-landen ook op politiek terrein zo nauw mogelijk te betrekken bij West-Europa. Dit geldt eens te meer, nu de Gemeenschap tracht een eigen politieke identiteit te ontwikkelen, zoals vastgesteld in het op 7 februari te Maastricht ondertekende Verdrag betreffende de Europese Unie (Trb. 1992, 74).

Titel II Algemene beginselen (artikelen 6 en 7)

Artikel 6

Anders dan bij de eerder gesloten Europa-akkoorden, is in de onderhavige verdragen onder de algemene beginselen bepaald dat eerbiediging van de democratische beginselen en de mensenrechten, als vastgelegd in de Slotakte van Helsinki (Stcrt. 1975, 149, aanhangsel) en het Handvest van Parijs voor een Nieuw Europa (Trb. 1991, 31 rubriek J), en de beginselen van de markt-economie de grondslag vormen van het binnen- en buitenlands beleid van de partijen en een essentieel onderdeel van de associatie vormen.

Artikel 119, tweede lid (artikel 118 voor Bulgarije), biedt in combinatie met artikel 6 onder meer de mogelijkheid tot opschorting van het Europa-akkoord in geval van ernstige mensenrechtenbescherming.

Een en ander behoeft niet de onmiddellijke en volledige opschorting

van het verdrag in te houden. Ook valt te denken aan opschorting van bepaalde delen ervan, bijvoorbeeld die inzake economische samenwerking (Titel VI) of financiële samenwerking (Titel VII). Het kan evenwel zijn, dat de schendingen van de democratische beginselen of de mensenrechten een zo ernstige vorm aannemen, dat naar het oordeel van de Gemeenschap en haar lidstaten, opschorting van het gehele verdrag de juiste reactie is.

Overigens ligt het voor de hand dat in eerste instantie middels de politieke dialoog voorzien in artikel 2 tot en met 5, getracht wordt een oplossing te vinden.

Artikel 7

Artikel 7 regelt, op een wijze die gelijk is aan de drie eerste Europa-akkoorden, de overgangperiode van 10 jaar alsmede de wijze waarop van de eerste fase van vijf jaar overgegaan kan worden naar de tweede fase.

Titel III Vrij verkeer van goederen (artikelen 8-37)

Hoofdstuk I Industrieproducten (artikelen 9 tot en met 18)

De bepalingen onder Titel III sluiten nauw aan bij de met de Visegrad-landen overeengekomen teksten. De invoer in de Gemeenschap van industriële producten van oorsprong uit Bulgarije en Roemenië wordt bij inwerkingtreding van de Europa-akkoorden vrijgesteld van invoerrechten, met uitzondering van de basisproducten genoemd in de bijlage IIA en B (vrijstelling na 1 respectievelijk 4 jaar) en de gevoelige industrieproducten van bijlage III (na 5 jaar). De in bijlage III genoemde producten kunnen rechtenvrij worden ingevoerd tot maximaal de hoeveelheid die is aangegeven onder de tariefcontingenten en tot minimaal de hoeveelheid genoemd onder de tariefplafonds. Bij overschrijding van de plafonds kan de Gemeenschap het volgens het akkoord geldende (preferentiële) recht weer instellen.

De volledige vrijstelling van invoerrechten voor textielproducten (artikel 16, protocol 1) volgt 6 jaar na de inwerkingtreding van de Europa-akkoorden. Inmiddels is, zoals voorzien in protocol 1 (artikel 3, tweede lid) met Roemenië en Bulgarije onderhandeld over een protocol betreffende kwantitatieve restricties, waarvan de afschaffing is voorzien per 1 januari 1999. Voor EGKS-producten (staal) worden de kwantitatieve restricties bij inwerkingtreding van het verdrag opgeheven, terwijl voor Roemenië na 5 jaar en voor Bulgarije na 4 jaar de vrijstelling van invoerrechten volgt (zie ook toelichting bij protocol 2).

Door de Europese Raad (Kopenhagen, 21 en 22 juni 1993) is besloten de met Bulgarije en Roemenië (en de Visegrad-landen) overeengekomen liberalisatietermijnen te bekorten voor zover deze betrekking hebben op de afschaffing van douanerechten op producten, genoemd in bijlagen IIB en III (bekorting met 2 jaar) en in de protocollen 1 en 2 (bekorting met 1 jaar). Daarnaast zullen de tariefcontingenten en plafonds voor gevoelige industrieproducten (bijlage III) jaarlijks met een extra 10% worden verhoogd. Besloten is tevens, dat bij passieve veredeling van textielproducten de vrijstelling van douanerechten verder zou moeten worden uitgebreid overeenkomstig de nog te wijzigen verordening 636/82 inzake passieve veredeling (PbEG 1982 L 76, zie ook toelichting bij protocol 1).

Om een volledig beeld te hebben van de liberalisatiemaatregelen, die in Kopenhagen tot stand kwamen, moet aan het bovenstaande nog worden toegevoegd, dat de 60% reductie van heffingen/rechten op landbouwproducten zes maanden eerder zal worden toegepast dan in de voorlig-

gende Europa-akkoorden voorzien en dat de tariefcontingenten waarbinnen die reductie plaatsvindt ook zes maanden eerder met 10% zullen worden verhoogd (bijlage Xlla, Roemenië, bijlage Xllla Bulgarije). De Commissie zal verder de mogelijkheid bestuderen van cumulatie van oorsprongsregels voor produkten van oorsprong uit de geassocieerde Midden- en Oost-Europese landen en uit de landen van de Europese Vrijhandelsassociatie. Ook de EVA-landen hebben op de invoering van deze zogenaamde driehoekscumulatie aangedrongen.

Protocol 1 (textiel)

Het protocol met betrekking tot textiel wijkt over het algemeen niet af van de gelijkmatige protocollen met de Visegrad-landen, met uitzondering van artikel 2, derde lid.

In het protocol, dat werd overeengekomen met de Visegrad-landen, i.c. Polen, is bepaald dat «de rechten die van toepassing zijn op textielprodukten van de categorieën bedoeld in de bijlage bij verordening (EEG) 636/82 die in de Gemeenschap wederingevoerd worden na veredeling, bewerking of verwerking in Polen, op de datum van inwerkingtreding van de Overeenkomst worden afgeschaft».

Over dit artikel is binnen de Gemeenschap een interpretatieverschil ontstaan. Nederland, Duitsland en Denemarken zijn van mening, dat de afschaffing van rechten geldt voor alle categorieën van genoemde bijlage, de Commissie en de overige lid-staten huldigen de opvatting, dat slechts die categorieën van textielprodukten zijn bedoeld waarvoor een kwantitatieve regeling (contingent) in de zin van verordening 636/82 is getroffen. Deze restrictievere uitleg is door de Visegrad-landen aanvaard. In de onderhandelingen met Bulgarije en Roemenië heeft de Commissie voor artikel 2, derde lid van het textielprotocol niettemin een afwijkende formulering gekozen, die meer in overeenstemming is met deze restrictievere interpretatie (afschaffing rechten na veredeling etc. overeenkomstig verordening 636/82). Aangezien het niet goed denkbaar was dat Nederland vanwege deze door Roemenië en Bulgarije zelf geaccepteerde bepaling de totstandkoming van deze Europa-akkoorden zou tegenhouden, heeft het zich tegen deze afwijkende formulering niet langer verzet.

Voor de Commissie en het merendeel van de lid-staten is er sprake van een gelijke behandeling van de Visegrad-landen en Bulgarije en Roemenië (zie verklaring Europese Commissie bij artikel 2, derde lid), zij het op basis van onderling afwijkende teksten van artikel 2, derde lid. Bij goedkeuring door de Raad van de akkoorden met Bulgarije en Roemenië is door Nederland een verklaring afgelegd, waarin wordt geconstateerd, dat de aan laatstgenoemde landen door de Gemeenschap verleende concessies (volgens de Nederlandse interpretatie) niet gelijk zijn aan de eerder aan de Visegrad-landen verleende concessies. In deze verklaring is de Raad tevens verzocht deze ongerechtvaardigde discriminatie zo spoedig mogelijk op te heffen. Bij de verklaring hebben Duitsland en Denemarken zich aangesloten. In de EG is overigens overleg gaande over een wijziging van genoemde verordening, hetgeen er toe zou kunnen leiden dat er een eind wordt gemaakt aan de thans voor Roemenië en Bulgarije (en volgens de Commissie en de meeste lid-staten ook voor de Visegrad-landen) geldende koppeling tussen het bestaan van kwantitatieve beperkingen en vrijstelling van douanerechten.

Zoals reeds vermeld, zijn onderhandelingen met Bulgarije en Roemenië over de in artikel 3, tweede lid, bedoelde nieuwe protocollen inzake kwantitatieve regelingen inmiddels afgerond. Deze nieuwe protocollen behelzen een verruiming, c.q. geleidelijke liberalisatie van invoer-

mogelijkheden met als uiteindelijk doel de handel in textiel- en kledingproducten per 1 januari 1999 volledig te liberaliseren.

Soortgelijke protocollen kwamen eerder tot stand met Polen, Hongarije, Tsjechië en Slowakije (volledige liberalisatie per 1 januari 1998). In deze onder de Europa-akkoorden vallende protocollen wordt het aantal kwantitatieve beperkingen met ca. een kwart verminderd, terwijl de resterende aanmerkelijk worden verruimd. Voorzien wordt tevens in een ruimere jaarlijkse groei. Er is voorzien in de mogelijkheid om in de periode voor de expiratedatum van de protocollen te komen tot verdere liberalisatie. Daartoe kan op verzoek van één der partijen nader bilateraal overleg plaatsvinden. In ieder geval is na 3 jaar een bilaterale toetsing van deze textielprotocollen voorzien. De invoerrechten op textielproducten van oorsprong uit Bulgarije en Roemenië zullen, als gevolg van de in Kopenhagen genomen maatregelen, niet zes, maar vijf jaar na de inwerkingtreding van de Europa-akkoorden tot nul zijn gereduceerd.

Protocol 2 (EGKS-producten)

Het belangrijkste verschil ten opzichte van de Visegrad-landen is, dat in protocol 2 een specifieke vrijwaringsclausule is opgenomen (artikel 5). Op het eerste gezicht is dit merkwaardig, omdat landen als Polen, Tsjechië en Slowakije veel meer dan Bulgarije en Roemenië over een aanzienlijke exportcapaciteit van EGKS-producten beschikken. In de memorie van toelichting bij de Europa-akkoorden met Polen, Hongarije en Tjecho-Slowakije is over de achtergrond hiervan reeds één en ander gezegd. Zoals bekend, bestonden er tijdens de onderhandelingen met Polen, Hongarije en Tjecho-Slowakije binnen de Gemeenschap verschillende opvattingen over de vorm van het handelspolitieke instrument, dat zou kunnen worden ingezet ter bescherming van belangen in de staalsector. Een aantal lid-staten wenste te voorzien in de mogelijkheid van autolimitatie. Het (voorlopige) compromis werd uiteindelijk een EG-verklaring inzake de harmonieuze ontwikkeling van staalexporten naar de Gemeenschap, die ook door de drie landen werd ondertekend. De controverse binnen de Gemeenschap bleef echter ook de onderhandelingen met Bulgarije en Roemenië belasten. Een nieuw compromis leverde als EG-voorwaarde voor protocol 2 de specifieke vrijwaringsclausule op. De clausule kan slechts toegepast worden gedurende de periode waarin Bulgarije en Roemenië onder bepaalde voorwaarden (artikel 9, vierde lid) kunnen afwijken van de EGKS-steuncode. Deze periode van 5 jaar kan worden verlengd (zie EG-verklaring bij artikel 9, vierde lid). De specifieke vrijwaring laat slechts maatregelen toe, die internationale en multilaterale verplichtingen in acht nemen. Het verschil met de algemene vrijwaring (artikel 31 van de voorliggende Europa-akkoorden) is daarmee niet gemakkelijk meer aan te geven. Niettemin hebben Bulgarije en Roemenië de specifieke clausule als discriminerend ervaren. Roemenië aanvaardde ten slotte de clausule, Bulgarije eerst na een tegenconcessie, namelijk een verkorting van de liberalisatieperiode voor EGKS-producten met één jaar tot vier jaar. Deze concessie houdt niet veel meer in dan de afschaffing van het in het vijfde jaar nog resterende invoerrecht van circa 0,5%. Kwantitatieve invoerbeperkingen worden bij inwerkingtreding van de akkoorden opgeheven. Zoals reeds vermeld, besloot de Europese Raad in Kopenhagen de liberalisatietermijn voor EGKS-producten met één jaar te bekorten.

Artikel 15

Ook aan de onderhavige Europa-akkoorden ligt het asymmetriebeginsel ten grondslag: de Gemeenschap stelt haar grenzen sneller open dan de twee associatie-partners, die voor een aantal industriële producten eerst

negen jaar na de inwerkingtreding van het akkoord tot volledige liberalisatie overgaan.

In artikel 15 verklaren partijen zich bereid in het onderlinge handelsverkeer de douanerechten in een sneller tempo te verlagen dan voorzien in de artikelen 10 en 11, mits de algemene economische situatie en de situatie in de betrokken sector van de economie zulks toelaten. Versnelling van het liberalisatieproces behoeft overigens niet beperkt te blijven tot de onder artikelen 11 en 12 vallende produkten, indien een verruiming van de markttoegang ook voor andere produkten mogelijk is.

Sedert de inwerkingtreding van het handelsgedeelte van de akkoorden met de Visegrad-landen begin 1992 is er sprake van een verdere teruggang in de economie. Naar de mening van de regering blijft het ook in deze situatie echter van groot belang, dat de markt zoveel mogelijk open wordt gehouden en waar mogelijk verder wordt geopend ter ondersteuning van het proces van aanpassing en economisch herstel in de Midden- en Oost-Europese landen.

Ook het beleid van de Europese Commissie is gericht op een verdere marktopening dan onder de Europa-akkoorden is geboden. In haar verslag aan de Europese Raad van Edingburgh (11 en 12 december 1992), getiteld «naar een nauwere associatie met de landen van Midden- en Oost-Europa» heeft de Commissie daartoe zeer globaal geformuleerde voorstellen gedaan. Deze voorstellen werden, zoals vermeld, na verdere uitwerking door de Europese Raad aangenomen. De asymmetrie in de Europa-akkoorden is daarmee toegenomen. Daarbij dient echter te worden bedacht, dat bij de toegenomen handel tussen EG en de Midden- en Oost-Europese landen de Gemeenschap in 1992 (11 maanden) een handelsoverschot boekte van 1.7 mld. Ecu.

Bijlage III Wederinstelling van invoerrechten

Zoals eerder opgemerkt, kan het volgens de akkoorden geldende invoerrecht op een produkt, dat in bijlage III is opgenomen onder een tariefplafond, weer worden ingesteld wanneer de ingevoerde hoeveelheid van dat produkt dit plafond overschrijdt (zie voetnoot 2 bij bijlage III). Het volgens de Europa-akkoorden geldende recht is het preferentiële recht, dat wil zeggen het derde landen recht verminderd met een bepaald percentage. De Europese Commissie kan tot wederinstelling van het recht besluiten op verzoek van een lid-staat. In de opvatting dat aan de Midden- en Oost-Europese landen een zo ruim mogelijke markttoegang moet worden aangeboden is de Nederlandse regering in het algemeen terughoudend met verzoeken om wederinstelling van douanerechten.

Hoofdstuk II Landbouw (artikelen 19 tot en met 22)

De Commissie heeft voorgesteld om ten aanzien van de handelsconcessies voor landbouwprodukten dezelfde parameters en schema's te hanteren als in de eerdere Europa-akkoorden met de Visegrad-landen. De meeste lid-staten, hadden echter dermate problemen met voor hen gevoelige produkten, dat een Voorzitterscompromis heeft geleid tot een restrictievere markttoegang, met meer beperkte concessies. In dit licht moet de eenzijdige verklaring bij artikel 21 worden gelezen, waarbij Roemenië alsnog aandringt op verhoging van de contingenten voor de produkten waar het in dit geval om ging (bijlage XII): schapen en geiten, rund-, varkens-, schape-, geite- en pluimveevlees, tomaten, komkommers, capsicum en pimento, abrikozen, pruimen, aardbeien, kersen, gedroogde pruimen en appels, chicorei, zonnebloemolie, komkommers en augurken in azijn verwerkte tomaten en appelsap.

Hoofdstuk II betreft produkten van origine uit de Gemeenschap

enerzijds en Roemenië en Bulgarije anderzijds en omvat alle produkten van de hoofdstukken 1–24 van de Gecombineerde Nomenclatuur, alsmede (bijlage 1) albuminen en -derivaten, kurk, katoen, vlas en hennep; visserijprodukten zijn uitgezonderd, evenals wijn.

Bij inwerkingtreding van deze Europa-akkoorden schaft de Gemeenschap de kwantitatieve restricties af bij invoer van landbouwprodukten uit de partnerlanden. Anderzijds heft Roemenië de kwantitatieve beperkingen bij invoer van landbouwprodukten uit de Gemeenschap. Bulgarije schaft de kwantitatieve restricties af voor kastomaten en -korkombers, maar hanteert invoercontingenten voor tabak, sinaasappels, mandarijnen, bananen en consumptie-ijs. Rekening houdend met de omvang van de onderlinge handel in landbouwprodukten, met hun specifieke gevoeligheid, met de regels van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid, met het aandeel van de landbouw in de Roemeense economie, dan wel met het landbouwbeleid van Bulgarije en het aandeel van de landbouw in de Bulgaarse economie, met de gevolgen van de multilaterale handelsbesprekingen in de GATT, onderzoeken partijen in de Associatieraad de mogelijkheden voor verdere concessies, produkt per produkt, systematisch en op basis van wederkerigheid. De Gemeenschap en Roemenië zullen in de Associatieraad overleg plegen over de strategie en de praktische modaliteiten voor harmonisatie van hun respectieve landbouwbeleid, rekening houdend met de Roemeense wens om lid te worden van de Europese Gemeenschap. In het akkoord met Bulgarije ontbreekt deze paragraaf. Gezien de bijzondere gevoeligheid van de markt voor landbouwprodukten zullen, in het geval van ernstige marktverstoringen als gevolg van de invoer van produkten waarvoor concessies zijn verleend, onmiddellijk consultaties tussen partijen plaatsvinden. In afwachting van een oplossing kan de benadeelde partij de noodzakelijke maatregelen treffen.

De concessies van de Gemeenschap omvatten de consolidatie van de preferenties die partners al genoten als begunstigden in het Algemeen Preferentieel Stelsel (APS).

Enerzijds zijn dat de concessies van produkten die, gecontingenteerd, tegen gehalveerde heffing kunnen worden geëxporteerd naar de Gemeenschappelijke markt. De heffingsreductie blijft gedurende de vijf jaar gehandhaafd op 50%. De hoeveelheden zijn voor Roemenië en Bulgarije afzonderlijk vastgesteld (in het APS betroffen de hoeveelheden alle APS-landen bij elkaar) alsmede de toename daarvan voor de volgende vier jaren.

Voor Roemenië gaat het om de produkten eenden en eendevlees, gedroogde worst en varkensvleesconserven. In het geval van Bulgarije betreft het hier eenden en eendevlees, ganzen en ganzenvlees. In aanvulling op deze bepalingen is in een briefwisseling bij het Europa-akkoord met Bulgarije een regeling aangegaan betreffende de sectoren varkensvlees en pluimvee. Daarin wordt gesteld dat de Gemeenschap, alvorens de aanvullende heffingen toe te passen, de Bulgaarse autoriteiten daarvan in kennis zal stellen. Partijen zullen dan binnen vijf werkdagen in overleg treden over de noodzaak van de door de Gemeenschap te treffen maatregelen.

Anderzijds zijn er de geconsolideerde APS-concessies voor produkten, die zonder contingentering tegen een verlaagd tarief naar de Gemeenschap kunnen worden uitgevoerd. Produkten: slachtpaarden, varkensvlees, eetbare slachtafvallen van runderen (Bulgarije: ook van paarden en ezels), ganze- en eendelevers, konijnvlees, kikkerbillsen (Bulgarije: ook vlees van tamme duiven), wild, (Bulgarije: ook rozen, bomen, heesters en

levende planten), snijbloemen, komkommers, aubergines, (Bulgarije: ook selderij en cantharellen), piment, pompoenen en courgettes, gedroogde uien, wilde paddestoelen, peulvruchtzaden, bonen, (Bulgarije: ook tuinbonen en erwten), watermeloen, zure kersen, sleepruimen, frambozen, aalbessen, aardbeien, bramen, bosbessen, kweeperen (Roemenië alleen ook: blauwe bosbessen, zwarte aalbessen, rozebottels en peren), (Bulgarije: ook gedroogde abrikozen), vruchten van «capsicum» en «pimenta», (Bulgarije: ook zoethout, vruchtenpitten), vleesconserven (Roemenië alleen ook van rundertongen en wild), jams en dergelijke van kersen en zure kersen (Bulgarije ook: idem met een lager suikergehalte, jams en dergelijke van andere vruchten, en appelsap).

Voor te verwerken zacht fruit (aardbeien, frambozen, aalbessen en voor Roemenië ook bosbessen) worden voor ieder verkoopseizoen minimum-invoerprijzen vastgesteld door de Gemeenschap, in overleg met het partnerland en met inachtneming van de prijsontwikkeling, de ingevoerde hoeveelheden en de markttendenzen in de Gemeenschap. De regeling wordt zodanig toegepast dat gedurende elke drie maanden van het verkoopseizoen de gemiddelde prijs van elk produkt dat in de Gemeenschap wordt ingevoerd, niet beneden de minimum-invoerprijs van dat produkt komt.

Bovendien mag gedurende iedere periode van twee weken de gemiddelde waarde van elk produkt dat in de Gemeenschap wordt ingevoerd, niet lager zijn dan 90% van de minimum-invoerprijs van dat produkt, voor zover de ingevoerde hoeveelheden gedurende die periode niet minder zijn dan 4% van de normale jaarlijkse invoer. Indien aan deze criteria niet wordt voldaan, kan de Gemeenschap maatregelen treffen om de minimum-invoerprijs voor iedere zending te doen respecteren.

Naast de APS-consolidaties staat de Gemeenschap invoer toe van landbouwprodukten met heffings- en rechtenreducties van 20% in het eerste jaar, 40% in het tweede en 60% in de volgende jaren. De hoeveelheden per produkt of produktgroep nemen jaarlijks toe met circa 10% gedurende vijf jaar.

Voor Roemenië betreft het de produkten rundvlees, schapen en geiten en het vlees daarvan, varkensvlees (behalve varkenshaas), geslachte kippen en kippelen, Roemeense koemelkkazen, zachte tarwe en mengkoren.

Wat betreft Bulgarije gaat het om rundvlees, schapen en geiten en het vlees daarvan, varkensvlees (behalve varkenshaas), geslachte kippen, Bulgaarse koemelkkazen, eiprodukten, zachte tarwe, gierst en diervoedercomponenten (GN codes 2309, 9031 en -41). In het geval Roemenië financiële bijstand ontvangt in het kader van driehoekshandel voor de uitvoer van rundvlees naar landen die G-24-hulp ontvangen, wordt het contingent rundvlees verlaagd met de hulp van dat jaar tot minimaal 900 ton. Voor schape- en geitevlees evenzo tot minimaal 75 ton voor Roemenië en 1250 ton voor Bulgarije. Indien Roemenië in een bepaald jaar van de EG-voedselhulp ontvangt in de vorm van zachte tarwe en mengkoren, dan wordt het contingent daarvan verlaagd met de hoeveelheid verkregen hulp.

Eveneens op basis van wederkerigheid verleent de Gemeenschap aan de partnerlanden concessies met tariefverlagingen van ca. 10% gedurende de eerste drie jaren en beperktere contingentverruiming van ca. 10% gedurende vijf jaren.

Het betreft onder meer tuinbouwprodukten (zoals tomaten, bloemkool en komkommers), uien, zacht fruit, erwten en bonen, zaaigoed, zonnebloemolie, conserven, appelsap en tabak. Voor Bulgarije bovendien: snijbloemen, aardappelen en reuzel.

De concessies van Roemenië aan de Gemeenschap betreffen een reeks produkten (bijlage XIII), waarvan de invoerrechten gedurende vijf jaar met een klein percentage worden verlaagd en waarvan de hoeveelheden doorgaans onbeperkt zijn. Bulgarije verleent twee soorten landbouwconcessies aan de Gemeenschap: van de eerste groep produkten (bijlage XIV a) worden de rechten met 10% verlaagd in het eerste jaar, met 20% in het tweede en met 30% in de volgende jaren. Het gaat hierbij om onder andere een kaascontingent van 2000 ton (waaronder geraspte kaas, smeltkaas, Edam en Gouda), pootaardappelen (276 tot 318 ton), bananen (130 tot 150 ton), citrus, koffie, thee, groentezaden, plantaardige oliën, meelpoeder, perskoeken en tabak. De tweede groep Bulgaarse landbouwconcessies (bijlage XIV b) kent een tariefafbraakritme van 5%, 10% en 15% in respectievelijk het eerste, het tweede en de volgende jaren. De daarbij behorende contingenten zijn doorgaans constant.

In deze categorie gaat het onder meer om fokrunderen, pluimvee, rundvlees, zuivelprodukten, sinaasappelen, rijst en suiker.

Ten aanzien van levende runderen zijn bij de onderhavige Europa-akkoorden briefwisselingen opgenomen, zoals die voor de Visegrad-landen van kracht zijn. Roemenië en Bulgarije kunnen, na inwerking-treding van het Europa-akkoord, op dezelfde voorwaarden als de Visegrad-landen gebruik maken van de balansregeling 805/68/EEG (PbEG 1968 L 148) voor de invoer van levende runderen in de Gemeenschap. Kalveren met een maximaal levend gewicht van 80 kg. vallen hier niet onder. Indien in de Gemeenschap meer dan 425 000 runderen worden ingevoerd en tot verstoring van de communautaire rundvleesmarkt zouden leiden, kan de Gemeenschap passende beheersmaatregelen treffen.

In een bij het Europa-akkoord met Roemenië behorende verklaring (artikel 21, vierde lid) bevestigt de Gemeenschap te zullen onderhandelen over een te sluiten verdrag inzake naamsbescherming en controle van wijn en over een verdrag inzake wederzijdse wijntarifconcessies.

In een gemeenschappelijke verklaring bij het Europa-akkoord met Bulgarije wordt hetzelfde overeengekomen met daarbij de intentie deze verdragen in werking te laten treden tegelijk met het Interim-akkoord. De onderhandelingen over deze wijnverdragen zijn nog gaande.

In een gemeenschappelijke verklaring spreken de Gemeenschap en Bulgarije af om in de tweede helft van 1993 te zullen onderhandelen over een verlenging van het verdrag van 1990 betreffende schapen en schapevlees (verordening 90/173/EEG, PbEG 1990 L95; herzien bij verordening 93/60/EEG, PbEG 1993 L 17), met name over gevoelige perioden, schorsing van rechten en prijstoezicht.

In een briefwisseling aanvaardt Bulgarije de regionale afbakening van de Afrikaanse varkenspest in het Koninkrijk Spanje als laatstelijk gewijzigd bij beschikking 91/112 EEG van de Raad van 12 februari 1991, PbEG 1991 L 58).

Bij de verwerkte landbouwprodukten (protocol 3) bestaat de tarifaire belemmering uit twee delen. Het vaste niet-landbouw element wordt in twee fasen onmanteld. De variabele landbouwheffing wordt in het algemeen niet gereduceerd (MOB), tenzij de basisprodukten een verlaagde heffing genieten (MOBR). Het basisbedrag voor basisprodukten wordt dan met 20% (in 1993), 40% (in 1994) en 60% (in 1995 en later) verlaagd en het basisbedrag voor de andere basisprodukten met respectievelijk 10, 20 en 30%.

Roemenië en Bulgarije zullen hun invoerrechten geleidelijk verlagen aan de hand van daarover te voeren overleg in de Associatieraad.

Hoofdstuk III Visserij (artikelen 23 en 24)

Als basis voor de visserij-paragraaf geldt de EG-verordening 3687/91 inzake visserijproducten (PbEG 1991 L 354; vervangen door verordening 3759/92/EEG, PbEG 1992 L 388). Beide landen onderzoeken in de Associatieraad de mogelijkheden voor verdere concessies. De Gemeenschap verleent Roemenië markttoegang met verlaagde rechten voor een twaalfstal zee- en riviervisproducten; Roemenië verleent aan de Gemeenschap markttoegang voor drie zeevisproducten met tariefreducties. Bulgarije en de Gemeenschap hebben nog geen handelsconcessies bereikt voor visserijproducten. De Associatieraad met Roemenië onderzoekt de mogelijkheden om te komen tot een visserij-verdrag.

Hoofdstuk IV Gemeenschappelijke bepalingen (artikelen 25-37)

Artikel 35 volstaat met de verwijzing naar protocol 4, waarin de regels van oorsprong zijn neergelegd die van toepassing zijn op de in de onderhavige Europa-akkoorden vastgelegde tariefpreferenties. In tegenstelling tot de regelingen die zijn overeengekomen met de Visegrad-landen (diagonale cumulatie van oorsprong met de Gemeenschap en onderling) is er in de regeling met Bulgarije slechts sprake van bilaterale cumulatie (artikel 2 van protocol 4). Bulgarije was vooralsnog niet bereid aan deze bilaterale cumulatie uitbreiding te geven. Het gevolg hiervan is, dat de met Roemenië overeengekomen diagonale cumulatie met Bulgarije en de Gemeenschap (artikel 3 van protocol 4, Roemenië) ineffectief blijft. Artikel 32 (Bulgarije) en 33 (Roemenië) van de desbetreffende protocollen voorzien in de mogelijkheid van aanpassingen, waarbij met name rekening zal worden gehouden met de deelname van partijen aan vrijhandelszones of douane-unies met derde landen.

Deze bepalingen wijken niet af van de overeenkomstige bepalingen in de Europa-akkoorden met de Visegrad-landen. Ook Bulgarije en Roemenië kunnen tijdelijk nog buitengewone maatregelen nemen (artikel 29) in de vorm van verhoogde douanerechten ten behoeve van jonge industrieën of van bepaalde sectoren waarin herstructureringen plaatsvinden of die met grote moeilijkheden te kampen hebben, vooral wanneer deze moeilijkheden ernstige sociale gevolgen hebben. In soortgelijke omstandigheden kunnen deze landen ook beperkende maatregelen nemen op het gebied van de vestiging op hun grondgebied van communautaire vennootschappen en onderdanen (artikel 51).

Daarnaast zijn er de wederzijdse toepasbare anti-dumping (artikel 30) en de algemene vrijwaringsclausule (artikel 31), naast specifieke vrijwaringsclausules voor landbouwproducten (artikel 22), voor EGKS-producten (protocol 2, artikel 5) en voor textielproducten (in de nieuwe protocollen inzake kwantitatieve regelingen, zie protocol 1).

Tenslotte kunnen partijen bij een handelwijze die niet in overeenstemming is met artikel 64 (mededinging) maatregelen nemen, bijvoorbeeld het instellen van compenserende heffingen ter neutralisering van ongeoorloofde subsidies (artikel 64, zesde lid).

Het in artikel 37 genoemde protocol 5 bevat uitzonderingen op het vrij verkeer van goederen op grond van de EG-toetredingsakten van Spanje en Portugal. Soortgelijke uitzonderingen gelden tevens voor de Visegrad-landen.

Titel IV Het verkeer van werknemers, de vestiging, het verrichten van diensten (artikelen 38-59)

Hoofdstuk I Het verkeer van werknemers (artikelen 38-44)

De artikelen betreffende het verkeer van werknemers zijn, afgezien van enkele kleine wijzigingen in de bewoordingen (en met uitzondering van het derde lid van artikel 42 van het akkoord met Polen, dat speciaal ten behoeve van Polen was opgenomen en dat evenmin in de akkoorden met de andere Visegradlanden voorkwam), gelijkluidend aan de overeenkomstige artikelen in het Europa-akkoord met Polen. Met betrekking tot de artikelen 38 tot en met 41 kan derhalve ook hier worden opgemerkt dat dit grotendeels standaardbepalingen zijn, die inhoudelijk al voorkwamen in andere door de Gemeenschappen en lidstaten gesloten akkoorden met derde landen. Tevens zij hier verwezen naar de memorie van toelichting (blz. 15-18, punt II 6.1) bij de Europa-akkoorden met de Visegrad-landen en de vervolgstukken daarop.

Artikel 38

Met betrekking tot dit artikel zij (wellicht ten overvloede), opgemerkt dat met de in dit artikel voorkomende bewoording «legaal ..tewerkgesteld» voor wat betreft de Nederlandse situatie wordt bedoeld op de omstandigheid dat de werkgever van de buitenlander in het bezit dient te zijn van een tewerkstellingsvergunning, overeenkomstig de bepalingen in de Wet arbeid buitenlandse werknemers.

Artikel 40

In een Gemeenschappelijke Verklaring betreffende artikel 40 van het akkoord met Roemenië is vastgelegd dat de noodzakelijke maatregelen ter uitvoering van artikel 39 pas zullen worden vastgesteld door de Associatieraad op het moment dat de financiële situatie van het Roemeense sociale zekerheidsstelsel dit toelaat. Met betrekking tot het akkoord met Bulgarije bestaat een dergelijke verklaring niet.

Hoofdstuk II De vestiging (artikelen 45-55)

Artikelen 45 tot en met 47

Evenals dit het geval is bij de Europa-akkoorden met de Visegrad-landen hebben investeerders over en weer in beginsel recht op nationale behandeling (artikel 45). Dat recht geldt niet alleen op het moment van vestiging, maar strekt zich ook uit tot eenmaal gevestigde bedrijven. Naast bedrijven, in de zin van vennootschappen of filialen van vennootschappen, hebben ook zelfstandigen recht op nationale behandeling. Artikel 45, vijfde lid definieert wat voor hen onder vestiging in de zin van het Europa-akkoord moet worden verstaan. De bepaling geeft tevens aan dat de toegang tot werkzaamheden, anders dan in loondienst, en de oprichting en het beheer van ondernemingen door onderdanen zich niet uitstrekt tot het zoeken naar of het aannemen van werk op de arbeidsmarkt van een andere partij en evenmin recht geeft op de toegang tot die arbeidsmarkt. Ter verduidelijking zij hier opgemerkt dat onder «werk op de arbeidsmarkt» wordt verstaan: arbeid die gewoonlijk in loondienst wordt verricht. In dit verband kan worden gewezen op de op 1 december 1992 in werking getreden algemene maatregel van bestuur (Stb. 1992, 478), op basis waarvan door zelfstandigen verrichte werkzaamheden die gewoonlijk in loondienst worden verricht onder de werking van de Wet arbeid buitenlandse werknemers worden gebracht. In de praktijk zal ook de wederzijdse erkenning van diploma's zekere beperkingen stellen aan

vrije vestiging voor zelfstandigen. Artikel 47 bepaalt, zoals ook in de Europa-akkoorden met de Visegrad-landen, dat de Associatieraad zal onderzoeken welke maatregelen met het oog op de onderlinge erkenning van diploma's moeten worden getroffen.

Op aandringen van Griekenland is door de Gemeenschap met betrekking tot Bulgarije bepaald dat nationale behandeling niet geldt voor aankoop van onroerend goed in bepaalde grensgebieden. Ook Bulgarije heeft bepaalde geografische gebieden uitgezonderd van het recht op aankoop van onroerend goed. Door Roemenië en Bulgarije zijn een aantal activiteiten vooralsnog uitgezonderd van het recht op nationale behandeling bij vestiging. Voor beide landen geldt, dat grond niet voor buitenlandse investeerders te koop is. In Roemenië is die aankoop, uiterlijk vijf jaar na inwerkingtreding van het akkoord echter wel toegestaan indien direct verbonden met de economische activiteiten van de te vestigen onderneming. Staatseigendom, landbouwgrond en bosterrein kan daarentegen alleen gepacht worden. Aankoop van grond is overigens in vrijwel alle landen in Centraal- en Oost-Europa een gevoelig onderwerp.

Bulgarije heeft ook buitenlands eigendom van banken en verzekeringsmaatschappijen uitgesloten: dit is een rechtstreeks gevolg van de Bulgaarse wetgeving, die vestiging van buitenlandse financiële dienstverleners alleen op basis van een uitzonderlijke vergunning toestaat. Daar het privatiseringsproces in dit land nog in de kinderschoenen staat, lijkt deze restrictie van tijdelijke aard. Alle hierboven door Roemenië en Bulgarije genoemde beperkingen zijn trouwens gebonden aan de in artikel 7 vastgelegde algemene overgangstermijn van in beginsel twee maal vijf jaar.

Artikel 48

Dit artikel bepaalt dat Partijen het recht hebben regels te stellen aan de vestiging en exploitatie van filialen en agentschappen, die op haar grondgebied niet als rechtspersoon zijn erkend. Dit is vooral relevant in Bulgarije, waar filialen en agentschappen onder de huidige wetgeving niet als rechtspersonen worden erkend (zie verklaring bij hoofdstuk II van titel IV), hetgeen beperkingen met zich mee kan brengen voor het deelnemen aan het economisch verkeer.

Artikel 49

Artikel 49 legt, evenals in de akkoorden met de Visegrad-landen, het beginsel van een daadwerkelijke economische band tussen bedrijf en land van hoofdvestiging vast. Daarmee moet voorkomen worden dat via «postbusbedrijven» wordt geprofiteerd van de voordelen van de Europa-akkoorden.

Artikel 51

Artikel 51 staat een zekere mate van vrijwaring toe tijdens de eerste fase van de overgangperiode. Afwijking is toelaatbaar indien gewichtige economische of sociale belangen in het spel zijn.

Artikel 52

De liberalisering van de vestigingsmogelijkheden is niet van toepassing voor het luchtvervoer, binnenvaart en het cabotagezeevervoer. De Associatieraad kan wel aanbevelingen doen de vestigingsvoorwaarden voor deze sectoren te verbeteren.

Artikel 54

Dit artikel bevat een meer algemene vrijwaring uit hoofde van maatregelen, nodig voor de handhaving van openbare orde, openbare veiligheid en de volksgezondheid. Een dergelijke bepaling komt overeen met wat onder meer door OESO-afspraken over vestiging wordt toegestaan.

Hoofdstuk III Dienstenverkeer (artikelen 56–58) en Hoofdstuk IV Algemene bepalingen (artikel 59)

Deze hoofdstukken wijken niet af van die, neergelegd in de eerder gesloten Europa-akkoorden. Hoofdstuk III beperkt zich in hoofdzaak tot de intentie te komen tot een geleidelijke liberalisering van het dienstenverkeer.

Titel V Betalingen, kapitaal, concurrentie en andere economische bepalingen, onderlinge aanpassing van wetten (artikelen 60–71)

De bepalingen van deze titel wijken niet wezenlijk af van hetgeen onder dezelfde onderwerpen is overeengekomen met de Visegrad-landen.

Hoofdstuk I Betalings- en kapitaalverkeer (artikelen 60–63)

Dit hoofdstuk is vrijwel identiek aan de dienovereenkomstige bepalingen in de Europa-akkoorden met Polen, Hongarije en Tsjecho-Slowakije (artikelen 59, 62).

Dit geldt eveneens voor Hoofdstuk II «Bepalingen betreffende de concurrentie en andere economische aspecten» (artikelen 64 tot en met 68).

Hoofdstuk III Harmonisatie van wetgeving (artikelen 69–71)

Voor de economische integratie van Roemenië en Bulgarije in de Gemeenschap is harmonisatie van wetgeving een belangrijke voorwaarde. In artikel 69 is een inspanningsverplichting opgenomen, waarin beide landen eveneens de Visegrad-landen toezeggen hun nationale wetgeving geleidelijk in overeenstemming met die van de Gemeenschap te brengen. In artikel 70 wordt, niet limitatief, een aantal terreinen van harmonisatie van wetgeving opgesomd.

Door de Europese Raad in Kopenhagen is het belang van harmonisatie van wetgeving nogmaals onderstreept, in het bijzonder op het gebied van het mededingingsrecht en op het gebied van de bescherming van het milieu, de werknemer en de consument. De opleiding van kaderpersoneel van de geassocieerde landen op het gebied van de communautaire wetgeving en de technische assistentie bij de harmonisatie van wetgeving zal meer aandacht krijgen.

Titel VI Economische samenwerking (artikelen 72–98)

Ook de onderhavige titel wijkt in essentie niet af van hetgeen is overeengekomen met de Visegrad-landen. Uit de soms onderling verschillende omschrijvingen van de samenwerkingsgebieden valt niet meer te herleiden dan het verschil in accent en prioriteit, dat de associatiepartners aan een bepaald terrein van samenwerking willen toekennen. De omschrijvingen zijn niet limitatief. De detaillering die desondanks bij de benoeming van deelterreinen soms optreedt, is veelal terug te voeren op specifieke aandring door de onderhandelingspartners en een zekere neiging tot volledigheid.

In artikel 73 (industriële samenwerking) onderscheidt Bulgarije zich ten opzichte van Roemenië bijvoorbeeld door het vermelden van in het bijzonder de bestudering van vraagstukken verband houdend met de herstructurering van de kolen- en staalsector en de omschakeling van de defensie-industrie (vergelijk het Europa-akkoord met Tsjechoslowakije).

Met betrekking tot artikel 74 (bevordering en bescherming van investeringen) kan nog worden opgemerkt, dat Nederland met zowel Bulgarije als Roemenië verdragen heeft gesloten inzake de bevordering en bescherming van investeringen (Sofia, 8 maart 1988, Trb. 1988, 50, respectievelijk 's-Gravenhage, 27 oktober 1983, Trb. 1984, 106). Voor zover deze bilaterale regelingen gunstiger zijn dan de onderhavige Europa-akkoorden, blijven zij van kracht (artikel 120 Roemenië, artikel 119 Bulgarije). In artikel 74 wordt in het geval Bulgarije, dat in tegenstelling tot Roemenië nog niet partij is bij de GATT, nog gesteld dat Bulgarije de voorschriften inzake «Trade Related Aspects of Investment Measures» zal naleven zodra deze in het kader van de GATT zijn vastgesteld.

Op de vervoersinfrastructuur en de verbetering daarvan hebben in het bijzonder betrekking artikel 82 (Bulgarije) en 83 (Roemenië) evenals de briefwisselingen tussen de Gemeenschap en beide landen inzake de infrastructuur voor het vervoer over land. Via het PHARE-programma zal de Gemeenschap technische bijstand verlenen om in Midden- en Oost-Europa infrastructuurverbeteringen voor te bereiden en te vergemakkelijken. Met Roemenië en Bulgarije is bij een briefwisseling inzake het transitovervoer overeengekomen, dat geen maatregelen zullen worden genomen die de tenuitvoerlegging van de bilaterale verdragen tussen de lid-staten van de Gemeenschap en die landen ongunstig beïnvloeden. In artikel 82 van het akkoord met Roemenië is een afzonderlijk gebied van samenwerking omschreven: waterbeheer, dat in het akkoord met Bulgarije is ondergebracht bij samenwerking op het gebied van milieubeheer (artikel 81) en in een afzonderlijk protocol 8 inzake het waterbeheer van grensoverschrijdende rivieren, dat in het bijzonder ook van belang is voor Griekenland. De geografische ligging van Bulgarije, dat aan de Gemeenschap grenst, verklaart ook de in artikel 94 Bulgarije (douanesamenwerking) opgenomen ontwikkeling van een degelijke infrastructuur aan de grensovergangen tussen de partijen.

Met betrekking tot artikel 97 (drugs) zij opgemerkt dat in de Europa-akkoorden met Roemenië en Bulgarije een passage is opgenomen, dat de samenwerking ter voorkoming van het onrechtmatig gebruik van precursoren en andere belangrijke stoffen die worden gebruikt voor de illegale fabricage van verdovende middelen of psychotrope stoffen is gericht op het vaststellen van passende normen die in overeenstemming zijn met die van de Gemeenschap en van de ter zake belangrijke internationale instellingen, met name de Chemical Action Task Force (CATF).

Protocol 6 betreffende wederzijdse bijstand in douanezaken, waarnaar in artikel 94 lid 3 wordt verwezen, is identiek aan de gelijknamige protocollen in de eerder gesloten Europa-akkoorden. In het Europa-akkoord met Roemenië voorziet artikel 98 in de samenwerking alsmede kennisoverdracht, tussen overheidsdiensten. In de praktijk vindt een samenwerking op dit terrein ook plaats met andere associatiepartners in Midden- en Oost-Europa. Onder het lopende EG-PHARE programma zijn voor 1993 voor Roemenië en Bulgarije respectievelijk 130 en 90 mln. Ecu aan projectsteun ingetrokken. Na inwerkingtreding van de akkoorden zal in het bijzonder via het PHARE-programma uitvoering worden gegeven aan de economische samenwerking (technische assistentie) en, voor wat Bulgarije betreft, aan eerdergenoemd protocol 8.

Titel VII Culturele samenwerking (artikel 99)

De doelstellingen, vervat in deze titel, ten aanzien van Roemenië en Bulgarije komen overeen met de eerder gesloten Europa-akkoorden (bijvoorbeeld artikel 95 van het akkoord met Polen).

Titel VIII Financiële samenwerking (artikelen 100–105)

Inhoudelijk komen deze artikelen overeen met de artikelen 96 tot en met 101 in het Europa-akkoord met Polen. De financiële samenwerking bestaat uit giften (via het PHARE-programma) en leningen van de Europese Investeringsbank (EIB). Deze leningen worden gegarandeerd door de Gemeenschap; er geldt een maximum van 700 MECU voor twee jaar (tot en met mei 1993) voor Roemenië, Bulgarije, Tsjechië en Slowakije. In de loop van 1993 zal besloten moeten worden over een nieuw maximum-bedrag voor EIB-leningen aan Oost-Europa. Ook het tot en met februari 1993 geldende maximum voor Polen en Hongarije van 1000 MECU zal dan worden herzien. Daarnaast kan de Gemeenschap in bijzondere gevallen betalingsbalanssteun verstrekken als onderdeel van een inspanning van de G-24, in aanvulling op de door de internationale financiële instellingen ter beschikking gestelde middelen. In 1992 kregen Roemenië en Bulgarije in het kader van de G-24 EG-betalingsbalansleningen van respectievelijk 80 MECU en 110 MECU.

Titel IX Institutionele, algemene en slotbepalingen (artikel 106–126)

De onderhavige Europa-akkoorden voorzien – evenals de eerder gesloten Europa-akkoorden – in de instelling van een Associatieraad, een Associatiecomité en een Parlementair Associatiecomité. De Associatieraad (op ministerieel niveau) zal toezien op de tenuitvoerlegging van het akkoord en zal worden bijgestaan door het Associatiecomité; beide organen bezitten tevens de bevoegdheid de in de Europa-akkoorden voorziene besluiten te nemen. Voor wat ons land betreft, is deze bevoegdheid aan te merken als vallend onder artikel 92 van de Grondwet. Het Parlementaire Comité zal bestaan uit leden van het Europees Parlement en van het Roemeense, respectievelijk Bulgaarse Parlement; het kan de Associatieraad verzoeken om alle mogelijke informatie over de tenuitvoerlegging van het Europa-akkoord en aanbevelingen doen aan de Raad. Volgens artikel 111 (Bulgarije 110) kan de Associatieraad besluiten tot de oprichting van speciale comités. Overwogen wordt de instelling van een adviesorgaan dat is samengesteld uit leden van het Economisch en Sociaal Comité van de Gemeenschap en overeenkomstige partners van respectievelijk Roemenië en Bulgarije.

De onderhavige Europa-akkoorden bevatten voorts de gebruikelijke algemene en slotbepalingen, zoals een clause inzake de bescherming van de essentiële veiligheidsbelangen, een territoriale clause, bepalingen over de kennisgeving en over de authentieke versies van deze beide verdragen. Er is ook een non-discriminatieclause en een clause waarin onder meer wordt bepaald dat de Bulgaarse en Roemeense producten die in de Gemeenschap worden ingevoerd niet in aanmerking kunnen komen voor een gunstiger behandeling dan die welke de lidstaten aan elkaar toekennen (vergelijk protocol 5, juncto artikel 37).

De Associatieraad (en bij delegatie het Associatiecomité) is op grond van diverse artikelen bevoegd tot het doorvoeren van wijzigingen van bepalingen van akkoorden, bijlagen en protocollen. Indien wijzigingen hun beslag krijgen door middel van verdrag waarbij ook het Koninkrijk partij dient te zijn, zullen die wijzigingsverdragen uiteraard aan de Staten-Generaal ter goedkeuring worden voorgelegd.

Artikel 119 (artikel 118 Bulgarije)

Een belangrijk verschil met de drie in december 1991 gesloten Europa-akkoorden betreft de formulering van de opzeggingsclausule. Het tweede lid van artikel 119 maakt het mogelijk in speciaal dringende gevallen af te zien van de gebruikelijke consultatieprocedure wanneer de andere partij een wezenlijke verplichting van het verdrag niet is nagekomen. In combinatie met artikel 6 van het akkoord biedt deze formulering de mogelijkheid tot onmiddellijke opschorting van het akkoord in geval van ernstige mensenrechtenschendingen.

Artikel 120 (artikel 119 Bulgarije)

Artikel 120 (zie ook Titel VI, artikel 74: bilaterale verdragen inzake de bevordering en bescherming van investeringen) bepaalt, dat de onderhavige Europa-akkoorden geen afbreuk doen aan gunstiger bepalingen in reeds bestaande verdragen tussen één of meer lid-staten enerzijds en één van de associatiepartners anderzijds. In tegenstelling tot de overeenkomstige bepaling in de eerder gesloten Europa-akkoorden (Polen, artikel 116) is hieraan volledigheidshalve toegevoegd, dat dit niet geldt voor gebieden waarop sprake is van een communautaire bevoegdheid. Waar nationale bevoegdheden gelden kunnen lid-staten zich niet onttrekken aan verplichtingen uit hoofde van de onderhavige associatie-akkoorden die verder gaan dan onder bilaterale verdragen aangegaan.

III KONINKRIJKSPOSITIE

Evenals de eerdere Europa-akkoorden zullen de onderhavige Europa-akkoorden, voor wat het Koninkrijk der Nederlanden betreft, alleen voor Nederland gelden.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
P. H. Kooijmans